

→ Dunai Tamás

Kidobott emlékek

(Aleksandar Zograf:
Elhasznált világ.
Fordította: Halmos Ádám,
Nyitott Könyvműhely, 2010)

Aleksandar Zograf *Elhasznált világ* című válogatáskötete elfeledett vagy feledésre ítélt tárgyokról, jelenségekről, emlékekről szóló egyperces képnovellák gyűjteménye. A szerző eklektikus albumával egyszerre ajnározza és ostorozza a 20. és 21. század populáris kultúráját. Értéktelen kacatok leírásai, újra felfedezett emlékek, olvasmányélmények képregényes interpretációi, úti jegyzetek és minirportok alkotják a válogatás magvát.

Az Aleksandar Zograf felvett írói név, jelentése Képiró Sándor. Zograf 1963-ban látta meg a napvilágot a szerbiai Pancsovában Saša Rakezićként, az 1980-as évek óta dolgozik újságíróként és publikál képregényeket. Az 1990-es években fedezte fel az amerikai underground szcéna, és ettől kezdve hazáján kívül elsősorban ottani magazinokban jelennek meg autobiografikus ihletű alternatív képregényei. Ma is szülővárosában él, és műveiben fontos szerepet kapnak a város és az ország mindennapjai. A tavaly megjelent *Elhasznált világ* Zograf második magyarországi kötete. A Nyitott Könyvműhely 2006-ban adta ki *Pszichonauta – Látomások a Balkánról* című, párodalas fejezetekből álló avantgárd munkáját, amelyben a szürreális álomtripek mellett feltűntek a szerbiai hétköznapiak és a délszláv háborúk is, így a képregény az önéletrajz, a memoár és a fikciós fantáziaelemek sajátos ötvözetete volt.

Az *Elhasznált világ* a *Pszichonautánál* kevésbé elvont és zaklatott világot tár elénk, hiszen egy békésebb időben született. Személyes, mégis távolságtartó mű. Zograf nem a saját életét, hanem a környezetét foglalta képregénybe. Kétoldalas szösszeteinek középpontjában a múlt, illetve saját mikrokozmosza elfeledett vagy éppen még fel sem fedezett érdekességei állnak. A képregény személyességét így nem az önéletrajzi elemek adják: az alkotó inkább világlátásával, szemléletmódjával van benne jelen.

Zograf a válogatással a világ szemlélődve figyelésének, valamint a rácsodálkozás sokakból kihalt képességének állít képregényes mementót. A szerző egyedi nézőpontja és a képnovellák humoros, ironikus hangvétele teszi a művet egyszerű leírások soránál többé.

Zograf munkásságának, gondolkodásának egyik központi témája a kollektív emlékezet, ám ezúttal az is érdekli, hogy mi az, ami kikopásra ítéltetett vagy már kikopott belőle. Régi használati tárgyak, újságcikkek, naplók, elfeledett regények mellett a még fel sem fedezett, részletekben megbújó különlegesség izgatja különösen a fantáziáját. A tematikai sokszínűség miatt a kötet hangulata is változatos: a képnovellák egy része nagyon is földhözragadt, hétköznapi, míg mások zavarba ejtően szürreálisak, ami részben az ábrázolásmódnak köszönhető.

Zograf rajzstílusa az amerikai underground és indie hagyományokon alapul, rajzai elvontságának mértéke mindig a kifejezni kívánt tartalomhoz illeszkedik. A grafikai világot általában alárendeli az elbeszélésnek: egymást váltja nála az absztraktabb és a közérthetőbb képi világ, sőt még egy fotóképregény is helyet kapott a kötetben. Képregényei sokszor illusztrált próza hatását keltik (persze a képek nélkül nem működnének), hiszen a szöveg elsősorban narráció, mert a szerző így tudja a legkönnyebben megosztani élményeit, tapasztalatait, véleményét az olvasóval. Rövid elbeszéléseiben ritkán kap szerepet a szóbulvár és a párbeszéd.

Zograf a képregényes újságírás (*graphic journalism*) irányába is elkalandozik, ami nem meglepő, hiszen részben ez a szakmája. A grafikus újságírás esetében a szerző egy sajtóműfajban alkot, amit képregényes formában oszt meg a nagyközönséggel. Ez az irányzat – bár a médium története során megvoltak a

maga előzményei – az 1980-as és 1990-es évek fordulóján tűnt fel, és a megjelenése alapvetően két személy nevéhez köthető. Az egyik Art Spiegelman, aki *Maus* című holokauszt-képregénye megalkotásához újságírói módszerekkel gyűjtött anyagot, és az elkészült műért 1992-ben Pulitzer-különdíjban részesült. Legkiemelkedőbb képviselője mégis Joe Sacco, akinek az izraeli–palesztin konfliktusról és a boszniai háborúról készített képregényriportjai (*Palestine*, illetve *Safe Area Gorazde*) a legismertebbek. Zograf sem először alkot ezen a területen. A *Pszichonauta* hazai kiadásában helyet kapott a szerző *Üdvözetek Szerbiából!* című *comic strip*-sorozatának egy része is, ami lényegében nem más, mint képregényformában készült riportok, tudósítások, jegyzetek és útirajzok sora: a koszovói háború és Milošević bukásának idején ezekkel az egyoldalasokkal tudósította a nyugati olvasókat hazája helyzetéről.

Az *Elhasznált világ* képregényei esetében, amikor Zograf a grafikus újságírás területére téved, elsősorban a publicisztikai műfajokkal kacérkodik, de itt-ott interjúk, minirportok is felbukkannak a rövid írások közt. Hozzáállása leginkább a jegyzet-írókéhez fogható, hiszen hozzájuk hasonlóan nyitott szemmel

jár, figyel az élet apró rezdüléseire, és szüntelenül téma után kutat (amit gyakran a bolhapiacok standjain talál meg).

Az általa fellelt szövegek olykor annyira lenyűgözik, hogy afféle közvetítői szerepet vesz fel, és úgy interpretálja olvasmányélményeit, hogy ő maga a háttérbe húzódik. Máskor viszont elfeledett tárgyakból, elsárgult fotókból, elkallódott naplókából rekonstruál történeteket, vagy tesz ezek alapján élővé emlékeket. Zograf érdeklődésének fókuszában a kollektív emlékezet és a modernitás kultúrtörténete mellett az mindennapok történelme (*Alltagsgeschichte*) áll, vagyis az, hogy miként éltek, illetve tapasztalták meg az emberek a világot egy adott korban. Ennek legjobb példája *Radoslav története*, amely egyben rekonstrukciós munkája csúcsa is, hiszen alapvetően egy olyan napló képregényesítése, amelyben egy fiatal szerb férfi írta le a két világháború közötti életét. Ez az elbeszélés a legterjedelmesebb – öt kétoldalas fejezetből álló – szöveg a kötetben, és ezen érezhető leginkább, mekkora empátiával viszonyul a kidobott emlékekhez az alkotó. Érdemes tehát körbetekinteni a múlt század és napjaink kollektív emlékezetének eme képregényes bolhapiacán, talán mi is rálelünk valamire.

